

BİBLİYOGRAFYA :

Düstur, Üçüncü tertip, Ankara 1929, I, 4-6, 61, 78, 108-110; II, 133; III, 108-110; IV, 81-82; Feridun Kandemir, *Cumhuriyet Devrinde Siyasi Cinayetler*, İstanbul 1955; Kılıç Ali, *İstiklâl Mahkemesi Hâtıraları*, İstanbul 1955; Yunus Nadi, *Birinci Büyük Millet Meclisi*, İstanbul 1955; Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hâtıralar, II. Kısım*, İstanbul 1960; Cemal Kutay, "İstiklâl Mahkemesinin Esas Dosyaları Ne Oldu?", *Tarih Sohbetleri*, İstanbul 1966, II, 276-290; Azmi Nihat Erman, *İzmir Suikasti ve İstiklâl Mahkemeleri*, İstanbul 1971; Mahmut Goloğlu, *Cumhuriyet Doğru 1921-1922*, Ankara 1971; a.mlf., *Türkiye Cumhuriyeti 1923*, Ankara 1971; Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek Parti Yönetiminin Kurulması (1923-1931)*, Ankara 1981; E. J. Zürcher, *Millî Mücadelede İttihatçılık* (trc. Nüzhet Salihoğlu), İstanbul 1987; Ergun Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri 1920-1927*, İzmir 1988, I-II; Mazhar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, I-II, Ankara 1988; Ankara *İstiklâl Mahkemesi Zabıtları-1926* (haz. Ahmed Nedim), İstanbul 1993; Ahmet Turan Alkan, *İstiklâl Mahkemeleri*, İstanbul 1993; a.mlf., "İstiklâl Mahkemesi'nin Sivas Günleri ve Muhafızların Tasfiyesi", *TT*, XI/62 (1989), s. 18-22; XI/63 (1989), s. 9-14; XI/64 (1989), s. 15-19; Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İstanbul 1994, s. 598-606.

CEVDET KÜÇÜK

İSTİKLÂL MARŞI

Mehmed Âkif Ersoy'un
Büyük Millet Meclisi tarafından
1921'de resmî millî marş olarak
kabul edilen şiiri.

Osmanlılar'da, Batılılaşma hareketiyle beraber Fransızca'daki "hymne national" karşılığı bir millî marş ihtiyacı II. Mahmud döneminden beri zaman zaman hissedilmiştir. Özellikle Avrupa devlet temsilcileriyle yapılan törenlerde gündeme gelen bu ihtiyacın, resmî bir statüsü olmaksızın değişik padişahlar zamanında birbirinden farklı güfte ve bestelerin okunmasıyla giderildiği bilinmektedir. Böylece bestesini Donizetti Paşa'nın yaptığı Mahmûdiye ve Mecidiye, Necib Paşa'nın Hamidiye, Guatelli Paşa'nın Marş-ı Sultânî besteleri millî marş gibi söylenmiştir. II. Meşrutiyet'ten sonra bazı Batılı sanatkarların bestelerinin benimsenmesi veya Batılı kompozitörlere bir millî marş hazırlatılması gibi teşebbüsler olmuşsa da bunlar gerçekleşmemiştir.

Millî Mücadele'nin başlarında Mehmed Âkif'in "Ordunun Duası" adlı manzumesinin Ali Rifat (Çağatay) tarafından yapılan bestesi, Erkân-ı Harbiye-i Umûmiye resliğinçe bütün askerî birliklere okunmak

üzere tamim edilmiştir. I. Büyük Millet Meclisi'nin ilk günlerinde kurulan hey'et-i irşâdiyyelerin, gezileri sırasında edindikleri izlenimler doğrultusunda Erkân-ı Harbiye reis vekili Miralay İsmet Bey'e (İnönü) bir istiklâl marşına olan ihtiyacı belirtmeleri, meseleyi ilk defa resmî olarak gündeme getirmiştir. İsmet Bey'in meseleyi İcra Vekilleri Heyeti'nde ortaya koymasından sonra konu Maarif Vekâleti'ne havale edilmiş, Maarif Vekili Rıza Nur'un imzasını taşıyan 18 Eylül 1920 tarihli bir tamimle millî marşın şartları verililiklere duyurulmuş, tamim bir süre sonra *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde de yayımlanmıştır (7 Teşrînisânî 1337 / 1920).

Başvuru süresinin son günü olan 21 Kânunuevvel 1920 tarihinde gönderilen şiirlerin sayısı 724'tür. Ancak bunların arasında millî marş güftesi olmaya layık bir şiir bulunamadığından o tarihte Maarif vekili olan Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Karesi (Balıkesir) mebusu Hasan Basri'ye (Çantay) böyle bir şiiri Mehmed Âkif'ten beklediğini söyleyerek onun yazması için aracı olmasını ister. Hasan Basri'nin, Mehmed Âkif'in marş için hükümetçe konan 500 lira mükâfatı kabul etmediğinden yarışmaya katılmadığını belirtmesi üzerine Hamdullah Suphi bu şartın Âkif Bey için kaldırılabilceğini ifade eder. Bunun üzerine Mehmed Âkif bir süreden beri üzerinde çalışmakta olduğu eserini tamamlar ve Maarif Vekâleti'ne gönderir. Bu arada İstiklâl Marşı, "Kahraman Ordumuza" ithafıyla ilk defa *Sebîlürreşâd* dergisinde (sy. 468, 17 Şubat 1337 / 1921), dört gün sonra da Kastamonu'da çıkmakta olan *Açıksöz* gazetesinde yayımlanır.

İstiklâl Marşı, Maarif Vekâleti'nden gönderilen bir tezkire ile Büyük Millet Meclisi'nin 26 Şubat 1921 tarihli oturumunda gündeme alınır. Meclisin Mustafa Kemal Paşa'nın başkanlığında yapılan 1 Mart 1921 tarihli oturumunda Hasan Basri Bey'in takrirî üzerine söz alan Hamdullah Suphi, yarışmaya katılan şiirlerden yedisinin vekâletçe istenen şartlara uygun görüldüğünü, ancak kendisinin Mehmed Âkif'in şiirini beğendiğini söyleyerek tamamını okumuş ve her kıtanın arkasından sürekli alkışlar gelmiştir. Meclisin konuyla ilgili üçüncü ve son oturumu 12 Mart 1921'de Abdülhak Adnan (Adıvar) başkanlığında yapılmış, meclise sunulan altı takrir arasında Hasan Basri'nin "Mehmed Âkif Bey'in şiirinin tercihan ka-

bulû" teklifi oylanarak büyük çoğunlukla kabul edilmiştir. Artık resmî hale gelen marş Hamdullah Suphi tarafından bir defa daha okunmuş ve bütün mebuslarca ayakta alkışlanmıştır. Hasan Basri Çantay, Mustafa Kemal Paşa'nın marş okunurken sıraların önünde ayakta dinlediğini ve sürekli alkışladığını kaydeder (*Âkifnâme*, s. 73). Mehmed Âkif 500 lira mükâfatı, fakir müslüman kadın ve çocuklarına iş öğretmek sefaletlerine son vermek amacıyla kurulan Dârülmüşâî'ye hediye etmiştir (Nalbantoğlu, s. 140-141).

İstiklâl Marşı için yarışmaya katılan diğer 724 şiir ve şairleri hakkında bilgi yoktur. Yalnız şartlara uygun olduğu belirtilerek bastırılıp mebuslara dağıtılan yedi şiirden altısının metni bazı kaynaklarda verilmiştir (Çantay, s. 73-77; İz, s. 130-133). Bu şiirleri yazarın arasında Hüseyin Suat (Yalçın) ve Kemaleddin Kâmi de (Kamu) bulunmaktadır. Ayrıca konuyla ilgili araştırmalarda Tunalı Hilmi, Muhittin Baha (Pars), Kâzım Karabekir gibi bazı kişilerin yarışmaya katıldıkları ifade edilmişse de bunlardan yalnız Kâzım Karabekir'in şiiri bilinmektedir.

Yunan ordularının Anadolu içlerine kadar yayıldığı, Sevr Antlaşması'nın imzalandığı, cephelerden çeşitli haberlerin geldiği, Millî Mücadele'nin ve meclisin en heyecanlı aylarının yaşandığı bir sırada gündeme gelen İstiklâl Marşı, Mehmed Âkif'in de aynı duyguları yoğun olarak yaşadığı günlerinin mahsulü olmuştur. Onunla ilgili hâtıralarda şairin, İstiklâl Marşı'nın bazı mısralarını henüz yarışmaya katılma kararı vermeden yazdığı, katıldığı günlerde de Tâceddin Dergâhı'ndaki odasında zaman zaman vecd ve istiğrak haline geldiği ifade edilmektedir. Marşın böyle bir atmosferi yansıtmış olduğu, kendisinin de daha sonra bunu *Safahat*'ına almayarak, "O benim değil milletimindir" demesinden ve son günlerinde hasta yatağında, "Allah bu millete bir daha İstiklâl Marşı yazdırmasın" temennisinden de anlaşılmaktadır.

İstiklâl Marşı, gerek nazım tekniği gerekse muhteva bakımından herhangi bir millî marş güftesinin çok ilerisinde Türk edebiyatının en güzel lirik-hamâsî şiirlerindendir. Son kıtası beş mısra olmak üzere dörder mısralık on kıtadan oluşan ve aruzla yazılan şiirin her kıtasının bütün mısraları tam kafiyevidir ve her kıtanın, temayı oluşturan duygu ile uyumlu ton ve vurguların yer aldığı sağlam bir yapısı vardır. İlk iki kıtada bayrağa hitap eden

İSTİKLÂL MARŞI

şair onun milletin varlığıyla beraber ebedî istiklâlini müjdeler. Şair üçüncü ve dördüncü kıtalarda Türk milleti adına konuşmakta, ebedî hürriyet aşkı ve imanıyla Batılılar'ın maddî güçlerine direneceğini söylemektedir. Türk askerine hitap eden beşinci ve altıncı kıtalar, üstünde yaşadığımız yerlerin alelâde bir toprak değil vatan olduğunu, onların düşmana çiğnetilmemesi gerektiğini telkin eder. Yedinci ve sekizinci kıtalarda şair sevilen pek çok şey kaybedilse bile vatanın kaybedilmemesini ve ezan seslerinin kesilmemesini niyaz eder. Dokuzuncu kıtada bu duası kabul edildiği takdirde kendi ruhunun da vecd içinde yükseleceğini söyler. Nihayet son kıtada yine bayrağa dönerek ona ve milletine ebediyen çokuş olmayacağını, hürriyetin ve istiklâlin ebediyen onun hakkı olduğu müjdesini tekrar eder. Tam bir bütünlük gösteren şiirde mecaz ve semboller de ifadeyi zenginleştirmiştir.

Milletin iradesine ve Allah'ın müminlere vaad ettiği zaferin er geç gerçekleşeceğine inanan Mehmed Âkif'in şiirindeki özelliklerden biri de millî ve ulvî değerlerle dinî motifleri dengeli bir şekilde kıtalara yerleştirmesidir. Bayrak, hilâl, yıldız, hak, hürriyet, istiklâl, yurt, millet, ırk, vatan, kahramanlık gibi millî kavramlarla iman, şehâdet, helâl, cennet, hudâ, ezan, mâbed, vecd gibi dinî motifler birbiriyle uyum halinde zengin bir belâgatle kullanılmış, böylece Millî Mücadele'yi gerçekleştiren halkın ruhunda mevcut iki önemli kavram İstiklâl Marşı'nın da iki temel temasını oluşturmuştur.

Millî marş olarak kabulünden sonra İstiklâl Marşı'na zaman zaman bazı eleştiriler yöneltilip yerine çağdaş bir marş yapılması gibi teklifler yapılmışsa da bunlar her defasında çoğunluğun tepkisiyle karşılanmıştır. Bu gibi polemiklerin önünü almak için 1982 anayasasının 3. maddesine, "Türkiye Devleti'nin millî marşı 'İstiklâl Marşı'dır" bendi eklenmiştir.

İstiklâl Marşı'nın çeşitli açılardan yapılmış pek çok açıklama, tahlil ve yorumundan başlıcaları şunlardır: "İstiklâl Marşı Üzerine Bir Tahlil Denemesi" (Nalbantoğlu, s. 186-200); Mehmet Kaplan, "Türk İstiklâl Marşı" (Hisar, sy. 88 [Mayıs 1971], s. 4-6); "İstiklâl Marşı" (Millî Kültür, sy. 9 [Eylül 1977], s. 6-9); Ayhan Songar, "İstiklâl Marşımızın Psikanalizi" (Türk Edebiyatı, sy. 113 [Mart 1983], s. 11-12); Nihad Sâmî Banarlı, "İstiklâl Marşı'nın Mânası" (Kültür Köprüsü, İstanbul 1985, s. 327-358); "İstiklâl Marşı'nın Tahlili" (Türk Ede-

biyatı, sy. 158 [Aralık 1986], s. 56-58); Ertuğrul Düzdağ, *İstiklâl Marşı ve Çanak-kale Şehidleri Şiirlerinin Açıklaması* (İstanbul 1986, s. 7-10); Beşir Ayvazoğlu, *İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası* (s. 55-63); Orhan Okay, "İstiklâl Marşımız ve Mehmed Âkif" (Safahat, Ankara 1992, s. 443-446); Ridvan Canım – Etem Çalık, *Mehmed Akif ve İstiklâl Marşı* (İstanbul 1995, s. 25-82); Yaşar Çağbayır, *İstiklâl Marşı'nın Tahlili* (Ankara 1998, s. 291-393); Mahmut Toptaş, *Âkif'in Diliyle Açıklamalı İstiklâl Marşı* (İstanbul 1999); İsa Kocakaplan, *İstiklâl Marşımız ve Mehmet Akif Ersoy* (İstanbul 1999, s. 22-48).

BİBLİYOGRAFYA :

TBMM Zabıt Certidesi, Ankara 1945-54, VIII, 434; IX, 12-14, 85-90; Eşref Edib [Fergan], *Mehmed Âkif: Hayatı, Eserleri*, İstanbul 1962, I, 152-165; Muhiddin Nalbandoğlu, *İstiklâl Marşımızın Tarihi*, İstanbul 1964; Hasan Basri Çantay, *Âkifnâme*, İstanbul 1966, s. 62-77; Mahmut Goloğlu, *Cumhuriyet'e Doğru: 1921-1922*, Ankara 1971, s. 113-121; Mahir İz, *Yılların İzi*, İstanbul 1975, s. 128-133; Beşir Ayvazoğlu, *İstiklâl Marşı: Tarihi ve Manası*, İstanbul 1986, s. 20-63; a.mlf., "İstiklâl Marşı", *Altın Kapı*, İstanbul 2001, s. 58-70; M. Emin Erişirgil, *İslâm-ı Bir Şairin Romant*, Ankara 1986, s. 359-367; Mehmet Önder, "İstiklâl Marşı Bestesi ile İlgili Belgeler", *Mehmet Âkif İlmî Toplantısı: Bildiriler*, Ankara 1989, s. 203-213; Fevziye Abdullah Tansel, *Mehmed Akif Ersoy: Hayatı ve Eserleri*, Ankara 1991, s. 96-99; Mehmet Doğan, *Câ-*

mideki Şair Mehmed Akif, İstanbul 1998, s. 107-120; M. Ertuğrul Düzdağ, *Mehmed Akif Hakkında Araştırmalar I*, İstanbul 2000, s. 115-137; Sebahattin Ağaladağ, "T.B.M.M. Tutanaklarına Göre İstiklâl Marşı'nın Kabulü", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, I/1, Konya 1994, s. 221-232; Fethi Tevetoğlu, "İstiklâl Marşı", *TA*, XX, 400-401; Mehmet Kaplan, "İstiklâl Marşı", *TDEA*, V, 28-32.

M. ORHAN OKAY

□ MÜSİKİ. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 12 Mart 1921 tarihli toplantısında Mehmed Âkif'in (Ersoy) yazdığı İstiklâl Marşı'nın millî marş olarak kabulünden bir gün sonra meclis ikinci reisi Abdülhak Adnan (Adivar) imzasıyla bestesi için gereken çalışmaların yapılması Maarif Vekâleti'ne bildirildi. Vekâlet aracılığıyla Hilâl-i Ahmer Cemiyeti (Kızılay) Umum Merkezi'nce 500 lira ödüllü bir beste yarışması açılmasına karar verilerek gerekli duyuru yapıldı. Tanınan sürenin sonunda Marif Vekâleti'ne eli beş beste ulaştı (Mayıs 1922). Bestekârlar arasında isimleri tesbit edilebilenler şunlardır: Ali Rifat (Çağatay), Ahmet Yektâ (Madran), İsmail Zühtü, Rauf Yektâ Bey, Mehmet Zâti (Arca), Kâzım (Uz), Mehmet Baha (Pars), Mustafa (Sunar), Sadettin (Kaynak), Giriftzen Âsım Bey, Bedri Zabaç, Necati (Başara), Hüseyin Sadettin (Arel), Hasan Basri (Çantay), Muallim İsmail Hakkı Bey, Ab-

Ali Rifat Çağatay'ın İstiklâl Marşı bestesinin notası (Nuri Özcan arşivi)

